

Сетено пръпна тя да излезе,
като из гняздо препелка плаха...
А коледали момка напети
заобиколиха и тъй припяха:¹⁹

В изследването си „Образ и понятие“ Олга Фрейденберг анализира произхода на повествователността от мита. Някои от нейните наблюдения ще ни помогнат да си обясним Славейковата интерпретация. Според Фрейденберг²⁰ в началото предмет на наратива е бил субектът на разказа, който е използвал пряка реч, предаваща неговите подвизи и страдания (както в драмата), но с отделянето на субекта от обекта се развиват косвената реч и сравнението като две форми за преобразуване на двучленната субективно-обективна измислица. Косвеният разказ след това става авторско анаративно изложение, но се съпровожда от личен разказ, така че едното се разкрива чрез другото, възниква подобен на метафората двучлен, в който мисълта се изразява чрез образ и чрез понятие. При това пространственото митологическо мислене преминава в „понятийно“, настоящето се обогатява от сравнението с миналото.

Инвенцията на Славейков в интерпретацията на митологичното повествование е въвеждането на трети пласт, а именно – гледната точка на лирическия говорител. Така поетът запазва старата функционална насоченост на мита – колективната съдба. В своята архаична структура митът е космичен и колективен и не се занимава със съдбата на отделния индивид. Това е напълно естествено за психологически и социално еднородното архаично общество, в което както в действителния живот, така и в съзнанието на хората родовото начало преобладава решително над индивидуалното и затова колективът с лекота обуздава всяка личност. Модернизирането се проявява в представите на първобитното общество като нещо уродливо, безлично, което потиска личността, като я свежда до „маска“ и „роля“. Първобитният колектив потиска насилствено, но не качественото своеобразие на личността, която все още не е успяла да се развие, а естествения егоизъм, биологическите инстинкти, които могат да се окажат разрушителни за рода. От друга страна, Славейков успява да преодолее тази архаична функционалност на мита чрез фигурата на лирическия говорител, в чието съзнание целият обред се извършва подобно спомен или сън. Оттук и специфичната дистанцираност на лирическия говорител от предмета на повествуване.

¹⁹ Цит. по: Славейков, П. П. Съчинения. Т. I. Съст., ком. и ред. Ст. Михайлова, К. Михайлов. С., 2002.

²⁰ Фрейденберг, О. М. Миф и литература древности. М., 1978, с. 214.